

بررسی رابطه میزان سواد رسانه‌ای والدین با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان*

شیرین سلیمانی^۱، بدیع الزمان مکی آل آقا^۲، علاءالدین اعتماد اهری^۳

Investigating the Relationship between Parental Media Literacy and Students' Academic Achievement Motivation

Shirin soleymani¹, Badiozaman Makki Ale Agha², Aladdin Etemad Ahari³

چکیده

زمینه: عوامل متعددی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مرتبط است و تحقیقات زیادی در این زمینه انجام شده است، اما آیا سواد رسانه ای والدین با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط دارد؟ **هدف:** این پژوهش با هدف تعیین رابطه بین سواد رسانه‌ای والدین و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر تهران انجام شد. **روش:** این پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی بود. از جامعه آماری دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ به تعداد ۵۰۷۰۷ نفر، تعداد ۵۰۰ نفر به عنوان نمونه پژوهشی انتخاب شدند. ابزارهای اندازه‌گیری در این پژوهش شامل پرسشنامه انگیزه پیشرفت تحصیلی (هرمنس، ۱۹۸۷) و پرسشنامه سواد رسانه‌ای (کانسیداین، ۱۹۹۵) بودند که بعد از جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام انجام شد. **یافته‌ها:** نتایج حاصل از تحلیل‌ها نشان داد که همبستگی مثبت و معناداری بین سواد رسانه‌ای والدین با انگیزه پیشرفت تحصیلی وجود دارد ($P \leq 0/005$). نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که مؤلفه‌های رعایت اصل صداقت در فضای مجازی و رسانه، اجتناب از توهین و هتک حرمت در فضای مجازی و رسانه، تنفraz خشونت در فضای مجازی و رسانه، حمایت از حیوانات و محیط زیست در فضای مجازی و رسانه قادر به پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی می‌باشد ($P \leq 0/005$). **نتیجه‌گیری:** سواد رسانه‌ای والدین و مؤلفه‌های آن نقش مهمی در انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد و می‌تواند منجر به بهبود انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شود. **واژه کلیدی‌ها:** سواد رسانه‌ای، انگیزه پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموز

Background: Many factors are related to students' academic achievement and much research has been done, but does media literacy relate to students' academic achievement motivation? **Aims:** The purpose of this study was to determine the relationship between media literacy and academic achievement motivation of secondary school students in Tehran. **Method:** This is a descriptive-correlational study. From the statistical population of the second year high school female students of Tehran in the academic year 1396-1977, 50707 students, 500 were selected as the sample. Measurement tools in this study were Academic Achievement Motivation Questionnaire (Hermans, 1987) and Media Literacy Questionnaire (Considine, 1995). Pearson correlation and multiple regression were performed in a stepwise fashion. **Results:** The results showed that there is a positive and significant correlation between media literacy and academic achievement motivation ($P \leq 0/005$). Results of multiple regression analysis showed that components of the principle of honesty in cyberspace and media, avoiding insult and disrespect in cyberspace and media, hate violence in cyberspace and media, animal and environmental protection in cyberspace and media Able to predict motivation for academic achievement ($P \leq 0/005$). **Conclusions:** Media literacy and its components play an important role in motivating students' academic achievement and can lead to improved students' academic achievement motivation. **Key words:** Media literacy, academic achievement motivation, student

Corresponding Author: Maleagha@gmail.com

* این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری نویسنده اول است.

^۱ دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران

^۱ Ph D Student in Curriculum Planning, Department of Education, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

^۲ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ Associate Professor, Department of Education, Islamic Azad University, Roudehen branch, Roudehen, Iran (Corresponding Author)

^۳ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران

^۳ Assistant Professor, Department of Education, Islamic Azad University, Roudehen branch, Roudehen, Iran

مقدمه

همه کشورها، هر ساله مبالغ بسیار زیادی را برای آموزش و پرورش اختصاص می‌دهند. از این گذشته، انرژی انسانی زیادی نیز بکار می‌رود و امیدهای بسیاری هم با خود در دل‌ها می‌کارد. مشکل اینجاست که این هزینه‌های کلان در بسیاری از موارد، بازده لازم را ندارند. همین عدم بازده، ذهن دست اندرکاران آموزشی را به خود مشغول کرده است (جاکوب، ۱۹۹۶). به همین دلیل در کنار، هزینه های کلان آموزشی، هر ساله هزینه‌های زیادی به پژوهش درباره کمیت و کیفیت وظایف نظام آموزشی و نحوه اثرگذاری آن اختصاص داده می‌شود تا از این طریق، مشخص شود که آموزش تا چه میزان به یادگیری منجر می‌گردد و یا کم و کاستی‌های کار در کجاست و چه نکات و عواملی ناشناخته باقی مانده است یا نادیده گرفته می‌شود که پیشرفت علمی و تحصیلی مورد انتظار رخ نمی‌دهد. از همین جا اصطلاح پیشرفت تحصیلی مورد توجه و مطالعه قرار گرفت. پیشرفت تحصیلی نشانه‌ای از میزان و کیفیت یادگیری است بدین معنی که اگر بتوان پیشرفت تحصیلی را ارزیابی کرد، نوعی داوری درباره میزان و کیفیت یادگیری دانش‌آموزان صورت گرفته است. از این رو، به اطلاعات جامعی درباره عملکرد آنان نیاز است تا درباره یادگیری تصمیم‌گیری شود (سیف، ۱۳۹۸). چنانچه این امر صورت پذیرد به نوعی توانسته‌ایم درباره عملکرد نظام آموزشی قضاوت کنیم. برای دستیابی به یک نظام آموزشی موفق باید عوامل مهمی که در فرآیند یادگیری و در نتیجه پیشرفت تحصیلی اثر می‌گذارد را شناسایی و پیش‌بینی کرد. بنظر می‌رسد که یکی از عوامل مهم و مؤثر در پیشرفت تحصیلی این است که بتوان دانش‌آموزان را هر چه بیشتر درگیر مسائل آموزشی و تکالیف یادگیری کرد و از طریق افزایش رغبت و انگیزه، یادگیری و در نتیجه پیشرفت تحصیلی را در آنها افزایش داد. متغیر سواد رسانه‌ای یکی از متغیرهای بسیار مهم و مؤثر بر انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بشمار می‌رود. منظور از سواد رسانه‌ای، همان مهارت‌ها و توانایی‌های افراد در بکارگیری مؤثر از کلیه رسانه‌ها در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی می‌باشد؛ به گونه‌ای که افرادی با سطح سواد رسانه‌ای بالا، از بینش و قدرت تشخیص قویتری برخوردار بوده و قادر خواهند بود با تکیه بر این قابلیت و مهارت‌ها به تفسیر دقیق و صحیح پیام‌های رسانه‌ها بپردازند (شیخی، ۱۳۸۹).

سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی به عنوان یک نیاز و ضرورت در عصر اطلاعات با تجهیز افراد به توانمندی‌های تشخیص نیاز به اطلاعات،

دانش‌آموزانی که دوره نوجوانی را نیز سپری می‌کنند، تغییر و تحول در همه جنبه‌های رشد جسمی، ذهنی، عاطفی، روانی و اجتماعی را تجربه می‌کنند و تقویت بنیه علمی و اعتماد به نفس نوجوانان به پیشرفت تحصیلی، ایجاد زندگی سالم و پر نشاط منجر می‌شود. نوجوانان سرمایه‌های آینده، هر جامعه هستند و هر اندازه که از آگاهی به خود و سلامت کافی برخوردار باشند، رشد و پیشرفت جامعه را تضمین خواهند کرد. دوران تحصیل برای نوجوانان سرنوشت‌ساز و شخصیت‌ساز محسوب می‌شود و چه بسا موفقیت و پیشرفت تحصیلی در این دوره، موفقیت دانش‌آموزان را در دوره‌های بعدی زندگی تضمین می‌نماید. لذا، پرداختن به مسائل مربوط به تحصیل آنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (اشرفی، حدادی، نشیبا و قاسم زاده، ۱۳۹۳). امروزه پژوهشگران حیطه آموزش معتقدند که دانش‌آموزان علاوه بر کسب دانش باید هیجانانگیز مرتبط با یادگیری و پیشرفت را نیز تجربه بکنند (میرسمیعی، آتش‌پور و آقایی، ۱۳۹۸).

یکی از متغیرهای مهم و مرتبط با پیشرفت تحصیلی و رشد دانش‌آموزان، میزان انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است (شیفله، ۲۰۱۷). انگیزش پیشرفت میل، اشتیاق و تلاشی است که فرد برای دستیابی به یک هدف یا تسلط به اشیاء و امور و یا افراد و اندیشه‌ها و رسیدن به یک معیار متعالی از خود ابراز می‌کند (فلاحی، میکائیلی و عطادخت، ۱۳۹۸). انگیزش از نقش حیاتی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان برخوردار است؛ در واقع از مهمترین عوامل زندگی دانش‌آموزان انگیزش پیشرفت است (نویسن، دانچه، کورتجنس، ون دال و ون پتنگم، ۲۰۱۹)، زیرا تمامی رفتار، اعمال، افکار و باورهای دانش‌آموزان تحت تأثیر نیروی درونی موفقیت یا همان انگیزش قرار دارد (تاشتان و همکاران، ۲۰۱۸). انگیزش یکی از مهمترین منابع قدرتمند تکانه‌ای است که رفتار دانش‌آموزان را در مدرسه تحت تأثیر قرار می‌دهد و قدرت و پایداری رفتار را تعیین می‌کند. انگیزش به یادگیرنده در دستیابی به هدف و کسب توانایی برای انجام فعالیت‌های ضروری در شرایط خاص نیرو می‌دهد (اکباش و عدنان، ۲۰۰۷). در واقع انگیزش پیشرفت به عنوان میل به غلبه بر مشکلات، تمرین قدر، تلاش برای انجام امور مشکل و تلاش برای اجرای هر چه سریع‌تر کارها تعریف شده است (لازوسکی و هولمن، ۲۰۱۶).

قبل از آنکه نوجوانان اقدام به انتخاب رسانه‌ای بکنند این خانواده است که لوح فشرده خریداری کرده و آن را در اختیار فرزندان قرار می‌دهد و به نوعی ذائقه‌سازی می‌کند؛ پس آگاهی والدین از محتوای رسانه‌های مختف و میزان سواد رسانه‌ای ایشان در ترغیب فرزندان به ویژه در زمینه تحصیلی بسیار مؤثر خواهد بود. نوین اصفهانی (۱۳۸۸) در پژوهشی نشان داد که بین احساس نیاز اطلاعات رسانه‌ای دبیران و انگیزش شغلی آنان رابطه معناداری وجود دارد. هرچه توانایی جمع-آوری اطلاعات دبیران بیشتر باشد، انگیزش شغلی آنان افزایش می‌یابد. همچنین تحقیقی در زمینه موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و طبقه اجتماعی خانواده بر پیشرفت تحصیلی انجام گرفته که نشانگر اثر توام این دو عامل بر پیشرفت تحصیلی است. لیکن تأثیر موفقیت تحصیلی بیشتر از طبقه اجتماعی است. ولی این دو محقق رابطه بین موفقیت تحصیلی و طبقه اجتماعی را نیز در نظر می‌گیرند. زیرا دانش‌آموزان طبقه بالا هستند که موفقیت بیشتری کسب می‌کنند، نه دانش‌آموزان طبقه محروم. پس به طور غیر مستقیم تأثیر موفقیت نیز نشانگر تأثیر طبقه اجتماعی است (استفان، حمدانی و دستین، ۲۰۱۴).

مرور پژوهش‌ها نشان از وجود شکاف پژوهشی در زمینه ارتباط و نقش سواد رسانه‌ای والدین با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد؛ آنچه تاکنون بیان شد در ذهن پژوهشگر این مسئله را مطرح می‌سازد که میزان سواد رسانه‌ای والدین چه نقشی در انگیزه پیشرفت تحصیلی می‌تواند داشته باشد؟

روش

این پژوهش بر اساس هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی، همچنین بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها، در گروه پژوهش‌های توصیفی و همبستگی - پیش‌بینی قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶، به تعداد ۵۰۷۰۷ نفر تشکیل دادند که از بین آنها با استفاده از جدول مورگان و با حجم تعداد ۳۸۲ نفر از دانش‌آموزان به عنوان نمونه تعیین گردید، اما پژوهشگر برای جلوگیری از ریزش و امکان خطا، پژوهش را روی نمونه ۵۰۰ نفری اجرا کرده است. از میان شیوه‌های مختلف نمونه‌گیری در پژوهش حاضر از شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای^۱ استفاده شد. زمانی که گردآوری فهرست کاملی از عنصرهایی که جمعیت را تشکیل

جایابی، ارزیابی و استفاده مؤثر و مسئولانه اطلاعات، بقا و کامیابی در این عصر را تا حد بسیاری تضمین می‌کند. افراد با سواد رسانه‌ای با داشتن تفکری مستدل و منتقدانه مبتنی بر شناخت، توانایی آمایش اطلاعات و استفاده صحیح از آن را در موقعیت‌های گوناگون دارا بوده و به علت شناخت دقیق ماهیت مسأله، اندیشیدن اصولی و کشف روابط امور به دنبال خلق نتایج تازه هستند (کرمانشاهی، عزالدین و بدلی، ۱۳۹۴). بسیاری از پژوهشگران معتقدند که سواد رسانه‌ای برای یادگیرندگان یک ضرورت است اما مطالعه روی این متغیر یک یک زمینه نوپایی است (کان و بویر، ۲۰۱۹).

از سویی شناخت نحوه اثرگذاری بر فرآیند یادگیری، رشد پیشرفت اجتماعی نوجوانان، امری ضروری برای سلامت آنهاست. با این حال، هماهنگ‌سازی اقتدار و اعمال نفوذ والدین، با حریم خصوصی و اختیار عمل نوجوانان، امری دشوار است. در این میان بیگانه بودن والدین با دنیایی که کودکان در آن رشد می‌کنند، باعث تشدید این مشکلات می‌شود. استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی توسط کودکان، باعث می‌شود والدین با مسائل جدیدی روبرو شوند که شاید تا پیش از این، حتی خودشان هیچ تجربه‌ای در این باره نداشته باشند. والدین باید بر چیزهایی نظارت داشته باشند که خودشان کمترین اطلاعات را درباره‌اش دارند و هم خود و هم فرزندانشان از این بی‌اطلاعی و کمبود دانش مطلع‌اند. به این ترتیب نقش نظارتی والدین دچار خدشه می‌شود (آشتیانی، ۱۳۸۹).

پژوهش‌های مختلفی در زمینه سواد رسانه‌ای انجام شده است؛ برای مثال پژوهش کان و بویر (۲۰۱۹) نشان داد که سواد رسانه‌ای می‌تواند بر نگرش‌های مثبت و مشارکت دانش‌آموزان را در امور اجتماعی افزایش بدهد. اگزان و حایدی (۲۰۱۱) در پژوهشی که به وضعیت سواد رسانه‌ای در کشور ترکیه پرداخت، نشان داد که مسأله سواد رسانه‌ای به ویژه در زمینه رسانه‌های آنلاین باید مورد توجه قرار بگیرد و با ارائه سرفصل‌های آموزشی مناسب و تدریس به کودکان از اثر منفی رسانه‌ها جلوگیری شود.

وصالی (۱۳۹۱) در بررسی سواد رسانه‌ای و نقش خانواده‌ها، به این نتیجه رسید که نقش خانواده در شکل‌دهی ذائقه فرزندان و نوع برقراری ارتباط فرزند و خانواده اساسی و بدون انکار است. چرا که بخشی از موضوع سواد رسانه‌ای به ذائقه‌سازی رسانه‌ای باز می‌گردد.

^۱. Multi-stage cluster sampling

قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آن ۰/۸۹ بدست آمد.

پرسشنامه سواد رسانه‌ای: در حوزه سواد رسانه‌ای، از پرسشنامه سواد رسانه‌ای کانسیداین که در سال (۱۹۹۵) ساخته شد، استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۴۰ سؤال به صورت لیکرت پنج درجه‌ای است. نمره گذاری پرسشنامه بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت است که به هرگز نمره ۱ و همه مواقع نمره ۵ داده می‌شود. پس از نمره گذاری جمع کل بر عدد ۲ تقسیم می‌گردد. در ایران نیز دهقان شاد، محمودی، تقی‌زاده و کشکولی آن را در سال ۱۳۹۱ هنجاریابی کردند. در این پرسشنامه هر پاسخ دهنده (هر یک از والدین)، در مجموع امتیازی بین حداقل ۴۰ و حداکثر ۲۰۰ کسب می‌کند که با تقسیم آن بر ۲، امتیاز نهایی سواد رسانه‌ای وی، امتیازی بین ۲۰ تا ۱۰۰ خواهد بود. قابلیت اعتماد و درستی پرسشنامه را پیتربچ و دگروت (۱۹۹۰) تأیید کردند. در ایران قابلیت اعتماد پرسشنامه با انجام آزمون بازآزمایی در یک نمونه ۱۶ نفره محاسبه گردید و آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد. همچنین درستی صوری و محتوایی و هماهنگی درونی مؤلفه‌های آن را متخصصان تأیید کردند. بیشترین همبستگی درونی بین بعد شناختی و زیبایی شناسی با سواد رسانه‌ای ۰/۸۶ و کمترین همبستگی بین بعد اخلاقی با سواد رسانه‌ای ۰/۶۶ به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی نیز نشان داد که بعد اخلاقی بارعاملی ۰/۶۴ و بعد زیبایی شناسی ۰/۸۴، بعد احساسی (عاطفی) ۰/۸۱ و بعد شناختی ۰/۸۳ دارد و در مجموع ۸۰ درصد اشتراک دارند که این عامل مشترک را می‌توان سواد رسانه‌ای نامید. در پژوهش حاضر نیز برای درستی گویه‌ها از روش پایداری درونی استفاده شد که مبنای آن سازگاری درونی گویه‌هاست. برای سنجش قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آن ۰/۹۶ بدست آمد.

یافته‌ها

باتوجه به یافته‌های توصیفی این پژوهش میانگین سواد رسانه‌ای ۱۵۱/۷۲ بدست آمد و میانگین انگیزش پیشرفت تحصیلی برابر با ۸۱/۴۰ بود. در ادامه به بررسی یافته‌های مربوط به سؤال پژوهش پرداخته می‌شود.

می‌دهند ناممکن و یا غیر عملی باشد، می‌توان از نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده کرد. در پژوهش حاضر جهت نمونه‌گیری، ابتدا شهر تهران را به بخش‌های شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم و سپس با توجه به آمار هر بخش بصورت تصادفی از هر بخش دو منطقه و از هر منطقه بطور تصادفی دو دبیرستان انتخاب شد، در مرحله بعد با توجه به آمار دانش‌آموزان از هر مدرسه نمونه‌های لازم بصورت تصادفی برگزیده شده است.

ابزار

پرسشنامه انگیزه پیشرفت تحصیلی هرمنس: پرسشنامه انگیزش پیشرفت هرمنس (۱۹۸۷) دارای ۲۹ سؤال است؛ سؤال‌های این پرسشنامه به صورت جملات ناتمام چهار گزینه‌ای ارائه شد و نحوه نمره‌گذاری آزمون به این صورت است که به گزینه‌ها بر حسب انگیزش پیشرفت از زیاد به کم و یا از کم به زیاد، نمره‌های ۴ تا ۱ یا ۱ تا ۴ تعلق می‌گیرد. نمره‌های بالا در این مقیاس نشان دهنده وجود انگیزه پیشرفت بالا و نمره‌های پایین بیانگر انگیزه پیشرفت پایین است. در ایران هنجاریابی آزمون پیشرفت بر روی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی انجام شده است که قابلیت اعتماد پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شده است (عصاره، ۱۳۸۶). کلامی (۱۳۹۴) برای محاسبه قابلیت اعتماد پرسشنامه انگیزه پیشرفت از دو روش محاسبه آزمون کرونباخ و روش آزمون مجدد استفاده کرده است، به این صورت که در مطالعه مقدماتی برای بررسی ضریب همسانی درونی سؤالات پرسشنامه ضریب آلفای کرونباخ ۱ محاسبه شد. ضریب قابلیت اعتماد محاسبه شده برای پرسشنامه به میزان ۰/۸۴ به دست آمد. با استفاده از روش آزمون مجدد در مطالعه اصلی پرسشنامه، بعد از گذشت سه هفته مجدداً آزمون به دانش‌آموزان داده شد. ضریب قابلیت اعتماد به دست آمده با این روش نیز حدود ۰/۸۲ بود. در خصوص درستی آزمون، از آنجا که هرمنس سؤالات این پرسشنامه را بر اساس پژوهش‌های قبلی درباره انگیزه پیشرفت نوشته و در نهایت ضریب همبستگی هر سؤال با رفتارهای پیشرفت محاسبه کرده است، از این نظر آزمون دارای درستی می‌باشد. ضرایب همبستگی که برای سؤالات پرسشنامه گزارش شده به ترتیب سؤالات پرسشنامه در دامنه‌های از ۰/۵۷ تا ۰/۳۱ می‌باشد. علاوه بر این هرمنس در یک مطالعه به وجود ضریب همبستگی بالا بین این پرسشنامه با آزمون اندریافت موضوع اشاره دارد. در پژوهش حاضر برای سنجش

می‌یابد. همچنین ابعاد رعایت اصل صداقت و اجتناب از توهین و هتک حرمت و تنفر از خشونت در فضای مجازی و حمایت از حیوانات و محیط زیست با انگیزه پیشرفت تحصیلی در سطح کمتر از ۰/۰۵ رابطه مستقیم و معنادار دارد. بدین معنا که با افزایش سطح ابعاد ذکر شده در والدین، انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز نیز افزایش می‌یابد. همچنین برای پیش‌بینی مقدار واریانس انگیزه پیشرفت تحصیلی توسط ابعاد (رعایت اصل صداقت و اجتناب از توهین و هتک حرمت و تنفر از خشونت در فضای مجازی و حمایت از حیوانات و محیط زیست) سواد رسانه‌ای، از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده گردیده است.

یافته‌های رگرسیون چندگانه گویای این بود که هر چهار بعد سواد رسانه‌ای پیش‌بین معنی‌داری برای انگیزه پیشرفت تحصیلی بودند که به طور مستقیم به پیش‌بینی متغیر ملاک (انگیزه پیشرفت تحصیلی) پرداختند. از بین ابعاد سواد رسانه‌ای بعد رعایت اصل صداقت در فضای مجازی و رسانه دارای بیشترین قدرت پیش‌بینی با ضریب استاندارد رگرسیون ۰/۳۲۲ ($p \leq 0/001$) بود. بعد اجتناب از توهین و هتک حرمت در فضای مجازی و رسانه دومین متغیر پیش‌بینی کننده انگیزه پیشرفت تحصیلی با ضریب رگرسیون ۰/۲۶۱ ($p \leq 0/005$) و بعد تنفر از خشونت در فضای مجازی و رسانه به عنوان سومین متغیر پیش‌بین با ضریب استاندارد پیش‌بینی ۰/۱۷۰ ($p \leq 0/005$) و حمایت از حیوانات و محیط زیست در فضای مجازی و رسانه به عنوان چهارمین مؤلفه پیش‌بینی کننده دارای ضریب استاندارد پیش‌بینی ۰/۱۷۱ ($p \leq 0/005$) بود.

جدول ۱. ضریب همبستگی بین سواد رسانه‌ای والدین با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
سواد رسانه‌ای کل	۰/۳۳۱	۰/۰۲
رعایت اصل صداقت در فضای مجازی و رسانه	۰/۴۰۹	۰/۰۰۴
اجتناب از تجسس در امور شخصی دیگران در رسانه و فضای مجازی	۰/۰۱۷	۰/۹۰۷
رعایت اصول اخلاقی در رسانه و فضای مجازی	۰/۱۷۸	۰/۲۲۲
اجتناب از توهین و هتک حرمت در فضای مجازی و رسانه	۰/۳۷۴	۰/۰۰۸
تنفر از خشونت در فضای مجازی و رسانه	۰/۳۲۸	۰/۰۲۱
حمایت از حیوانات و محیط زیست در فضای مجازی و رسانه	۰/۳۲۶	۰/۰۲۲
حس هم نوع دوستی در فضای مجازی و رسانه	۰/۱۲۶	۰/۳۸۸
توانایی درک زیبایی‌های فرهنگی در رسانه	۰/۱۹۲	۰/۱۸۶
آشنایی با اینترنت و مهارت‌های Access و Excel, word	۰/۲۶۱	۰/۰۷۰
توانایی تمیز اخبار موثق از کذب در رسانه و فضای مجازی	۰/۱۸۲	۰/۲۱۲

نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین سواد رسانه‌ای والدین و انگیزه پیشرفت تحصیلی در سطح کمتر از ۰/۰۱ رابطه مستقیم معنادار وجود دارد بدین معنا که با افزایش سطح سواد رسانه‌ای والدین، انگیزه پیشرفت تحصیلی فرزندان افزایش

جدول ۲. رگرسیون پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی از طریق مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای

سطح معنی‌داری	t	ضرایب استاندارد		مدل
		ضرایب استاندارد	خطای معیار	
		بتا	B	(ثابت)
۰/۰۰۰	۱۲/۵۲۳	-	۰/۷۸۴	۱۲/۳۲۴
۰/۰۰۲	۵/۹۲۳	۰/۳۲۲	۰/۰۳۴	۰/۰۹۴
۰/۰۰۴	۴/۵۳۴	۰/۲۶۱	۰/۰۳۰	۰/۰۸۳
۰/۰۰۸	۳/۶۴۵	۰/۱۷۰	۰/۰۲۷	۰/۰۶۳
۰/۰۰۷	۳/۷۱۲	۰/۱۷۱	۰/۰۲۸	۰/۰۶۵

بحث و نتیجه‌گیری

تحصیلی در سطح کمتر از ۰/۰۱ رابطه مستقیم معنادار وجود دارد، بدین معنا که با افزایش سطح سواد رسانه‌ای میزان انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. این نتیجه با نتیجه پژوهش کرمانشاهی و همکاران (۱۳۹۴) و تقی‌زاده (۱۳۹۱) همسو بوده و با

هدف این پژوهش تعیین رابطه بین سواد رسانه‌ای با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه بود. اولین نتیجه پژوهش نتایج نشان داد که بین سواد رسانه‌ای با انگیزه پیشرفت

آن همخوانی دارد.

در تبیین می‌توان گفت که سواد رسانه‌ای قدرت تشخیص، تمیز و نقد اطلاعات دریافتی از رسانه‌های متنوع را در این عصر الکترونیکی افزایش می‌دهد (سیوسی و لاباش، ۲۰۱۹)، هر چقدر این توانایی سواد رسانه‌ای در والدین افزایش پیدا بکند همانقدر می‌تواند شیوه تربیتی صحیح و مؤثری را برای تربیت فرزندان اتخاذ بکنند، اگر فرزندان از طرف والدین به درستی تربیت شوند و در مورد آموزش و یادگیری به خوبی مورد حمایت واقع بشوند، دانش آموزان نیز در زمینه انگیزش تحصیلی رشد کرده و می‌توانند انگیزه پیشرفت تحصیلی بالایی داشته باشند (آستین، آستین، فرنچ و کوهن، ۲۰۱۸). ارتقای سطح سواد رسانه‌ای منجر به کنترل هرچه بیشتر و مفیدتر در راستای استفاده صحیح از تکنولوژی شده و همچنین ارتباط بیشتر و مثمرتری با اولیای مدرسه فرزندان در راستای کنترل و مشارکت در امور تحصیلی ایشان خواهند شد، همچنین بهبود و ارتقای سواد رسانه‌ای والدین منجر به فراهم شدن هرچه بیشتر رفاه مالی برای اعضای خانواده و در بیشتر موارد فراهم آوردن امکانات آموزشی بهتر و بیشتر برای فرزندان و در نتیجه در اغلب مواقع بهبود و افزایش انگیزش تحصیلی فرزندان خواهد شد. از طرف دیگر از آنجا که مدرسه بعد از خانه مهم‌ترین نهادی است که در رفتار و کردار و دگرگونی عواطف نوجوانان نقش اصلی را به عهده دارد، می‌توان با برنامه ریزی صحیح و با مشارکت معلمان و والدین، حس همکاری، آداب اجتماعی، حل و رفع مشکلات و همینطور انگیزه پیشرفت تحصیلی را در آنها پرورش داد. فعالیت آموزشی و تربیتی مدارس بدون جلب توجه و همکاری اولیای دانش آموزان نتایج مطلوب نخواهد داشت؛ زیرا تأثیرپذیری فرزندان از عامل خانواده بیش از سایر عوامل است از این رو باید هرچه بیشتر افکار و نظریات اولیا و معلمان در جهت شناخت بهتر فرزندان به هم نزدیک شود و انتظارات و توقعات هر کدام نسبت به همدیگر کاملاً روشن گردد تا تلاش‌های آموزشی به نتایج مفیدی برسد. اهمیت و نقش آموزش و پرورش در بهسازی و توسعه زندگی فردی و اجتماعی موجب شده است که جامعه و اولیای دانش آموزان انتظار داشته باشند که مدرسه محیطی رشد دهنده، پویا و زمینه‌ساز پرورش استعدادها بالقوه و خداداد برای فرزندان آنها باشد. مسئله مشارکت والدین از اهمیت زیادی برخوردار است. امروزه تنها حضور فیزیکی والدین و رفت و آمد ایشان به مدارس فرزندانشان جهت مشارکت و کنترل وضعیت

تحصیلی دانش آموز، کافی نیست. اهمیت اصل آگاهی و سطح سواد والدین (خصوصاً سواد رسانه‌ای) به قدری است که نتایج تحقیقات بسیاری حاکی از این واقعیت است که والدینی با آگاهی و سطح سواد رسانه‌ای بالاتر، در امر مشارکت و کمک به ارتقای انگیزه پیشرفت تحصیلی فرزندان خود بطور چشمگیری موفق تر عمل می‌کنند (ساروخانی، ۱۳۹۱). در پژوهشی که توسط حلیمه خوری (۱۳۸۸) انجام شد نتایج نشان از تأثیر ارتباط اولیا با مدرسه در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر مستقیم داشته و عامل مؤثر به شمار می‌رود. همچنین در پژوهشی که توسط کلامی (۱۳۹۴) انجام شد، نتایج نشان داد که هرچه سطح سواد و آگاهی والدین بیشتر باشد؛ می‌تواند در پیشرفت تحصیلی فرزندان مؤثرتر عمل کنند.

نتیجه بررسی سهم ابعاد سواد رسانه‌ای در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نشان داد که ابعاد رعایت اصل صداقت در فضای مجازی، اجتناب از توهین و هتک حرمت در فضای مجازی و رسانه، حمایت از حیوانات و محیط زیست در فضای مجازی و رسانه و حس هم نوع دوستی در فضای مجازی و رسانه با انگیزه پیشرفت تحصیلی در سطح کمتر از ۰/۰۵ رابطه مستقیم و معنادار دارند. بدین معنا که با افزایش سطح ابعاد ذکر شده، انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز افزایش می‌یابد. همچنین از روش رگرسیون چندگانه به روش گام به گام که نتیجه آن در جدول ۲ بیان شده است، متغیر رعایت اصل صداقت در فضای مجازی، ۱۷ درصد از واریانس متغیر انگیزه پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. این نتیجه با نتایج حاصل از پژوهش‌های سوزوکی (۲۰۱۰)، ازسینا (۲۰۱۰) و آشتیانی (۱۳۸۹) همخوانی دارد.

مک لند بر این باور است که انگیزش پیشرفت یک ویژگی شناختی و هیجانی است که در درون انسان می‌باشد و توسط تجارب اولیه تعیین می‌گردد. فرآیندهایی که رفتار را نیرومند و هدایت می‌کنند از نیروهای درون فرد و محیط ناشی می‌شوند. انگیزه نیز فرایندی درونی است که رفتار را نیرومند و هدایت می‌کند؛ بنابراین انگیزه اصطلاحی کلی برای مشخص کردن زمینه مشترک بین نیازها، شناخت‌ها و هیجان است. انگیزه پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های اکتسابی و گرایشی همه جانبه برای گذر از سدها و نیل به اهداف و آرزوها، رفتار و فعالیت‌های تحصیلی را جهت می‌دهد. با این انگیزه افراد تحرک لازم را برای به پایان رساندن موفقیت آمیز تحصیل، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از

منابع

- آشتیانی، ناهید (۱۳۸۹). تأثیر آموزش سازی مشارکتی بر یادگیری دانش آموزان. *نشر نوآوری‌های آموزشی*، ۹(۱)، ۲۵-۴۴.
- تقی‌زاده، علی محمد (۱۳۹۱). *رابطه سواد رسانه‌ای و با آسب‌های اجتماعی نو پدید فضای مجازی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه فردوسی مشهد.
- حلیمه خوری، ابراهیم (۱۳۸۸). *نقش اولیا و همکاری آنان با مدرسه و تأثیر آن در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه گنبد کاووس.
- ساروخانی، باقر (۱۳۹۱). *جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی*. تهران: انتشارات اطلاعات.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۸). *اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی*. تهران: انتشارات دوران.
- شیخی، فاطمه (۱۳۸۹). *بررسی رابطه مشارکت اولیا در امور مدارس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان*، پایان‌نامه کارشناسی علوم تربیتی، چاپ نشده، دانشگاه گنبد کاووس.
- عصاره، علی رضا (۱۳۸۶). *راه‌های عملی مشارکت مردم در آموزش و پرورش*. مجله فرهنگ و مشارکت مردم در آموزش و پرورش، مجله فرهنگ و مشارکت، ۲۱۶(۲)، ۳۷-۵۰.
- فلاحی، وحید؛ میکائیلی، نیلوفر؛ عطادخت، اکبر (۱۳۹۸). *نقش فرهنگ سازمانی مدرسه و خودتنظیمی در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان دبیرستانی*. *روانشناسی مدرسه*، ۸(۲)، ۱۱۳-۱۳۰.
- کانسداين، دیوید (۱۹۹۵). *درآمدی بر سواد رسانه‌ای*، ترجمه بلخ، ناصر (۱۳۷۹)، تهران: اداره کل تحقیق و توسعه صدا.
- کرمانشاهی، فاطمه؛ عزالدین، فریبا؛ بدلی، مهدی (۱۳۹۴). *بررسی اثربخشی آموزش سواد رسانه‌ای بر مهارت‌های تفکر انتقادی دانش‌آموزان*. *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه تربیتی*، ۱۱(۴۵)، ۸۵-۱۰۰.
- کلامی، زبیده (۱۳۹۴). *نقش اولیا و همکاری آنها با مدرسه و تأثیر آن در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه گنبد کاووس.
- میرسمیعی، مرضیه؛ آتش پور، حمید؛ آقایی، اصغر (۱۳۹۸). *اثربخشی آموزش نظم‌جویی هیجان پیشرفت بر هیجان‌های منفی و بهزیستی روانشناختی در دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه شهر تهران*. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم روانشناختی*. ۱۸(۷۷)، ۵۳۹-۵۴۶.
- نوبین اصفهانی، مانده (۱۳۸۸). *بررسی رابطه بین احساس نیاز به اطلاعات رسانه‌ای دبیران و انگیزش شغلی آنان*. پایان‌نامه کارشناسی

شایستگی در کار خود را دنبال می‌کنند تا بالاخره بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری و تحصیل کسب نمایند. انگیزه پیشرفت باعث تحرک و پویایی و برنامه‌ریزی صحیح در حین تحصیل می‌شود و از این طریق می‌تواند بر روی موفقیت تحصیلی فرد تأثیر گذار باشد. در مورد دانش‌آموزان و دانشجویان، انگیزه پیشرفت تحصیلی از اهمیت خاصی برخوردار است که می‌تواند بر آینده تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان مؤثر واقع بشود (مینوگویا، هاتچینسون، گلیوس و ویلسون، ۲۰۱۹). از سوی دیگر بستری که دانش‌آموز در آن رشد می‌کند و والدین او چه از لحاظ سطح انواع سواد و همچنین جایگاه و منزلت اجتماعی و همینطور پایگاه و وضعیت معیشتی و اقتصادی والدین، همگی می‌توانند تأثیر گذار در انگیزه و رغبت تحصیلی دانش‌آموزان واقع گردند.

به دلیل انجام پژوهش در مدارس متوسطه شهر تهران، تعمیم نتایج به دست آمده به سایر جوامع آماری باید با احتیاط انجام گیرد. با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود که:

۱. معلمان نباید هیچگونه پیش داوری نسبت به طبقات مختلف اجتماع داشته باشند و شایسته است که تنها سطح علمی فرهنگی هر دانش‌آموز را به خوبی درک کنند و با هر یک، به روش خود و با توجه به مقدار وقت لازم به آموزش بپردازند تا موفقیت تحصیلی و احساس ناشی از آن به همه دانش‌آموزان تسری پیدا کند. معلمان همچنین باید به این نکته واقف باشند که میزان درک هر دانش‌آموز، ملاک اصلی پیشرفت اوست و باید روش تدریس مناسبی انتخاب کرد تا از همه نیروهای بالقوه دانش‌آموز، استفاده لازم و کافی شده باشد.

۲. پیشنهاد می‌شود کلاس‌های مشاوره برای آموزش خانواده‌ها برای سرمایه‌گذاری و تشویق فرزندان خود نسبت به تحصیل و همچنین افزایش انگیزه تحصیلی تشکیل شود تا خانواده‌ها ضمن آشنایی با این روش‌ها مشوق فرزندان خود برای امر تحصیل بوده و آینده‌ای روشن را برای آنان رقم بزنند.

۳. برنامه‌ای جهت بالا رفتن سطح سواد رسانه‌ای والدین و حتی معلمان اتخاذ گردد. برای مثال دوره‌های کارورزی با تشویق برای معلمان برگزار شود یا اینکه مطالب کتب درسی توسط طراحان آموزشی به گونه‌ای طراحی شود که نیاز به سواد رسانه‌ای معلمان و والدین باشد.

- Sozoky, M. (2010). reconsidering research from media, *review of education research*, 53 (2), 445-449.
- Stephens, N. M., Hamedani, M. G., & Destin, M. (2014). Closing the social-class achievement gap: A difference-education intervention improves first-generation students' academic performance and all students' college transition. *Psychological science*, 25(4), 943-953.
- Taştan, S. B., Davoudi, S. M. M., Masalimova, A. R., Bersanov, A. S., Kurbanov, R. A., Boiarchuk, A. V., & Pavlushin, A. A. (2018). The impacts of teacher's efficacy and motivation on student's academic achievement in science education among secondary and high school students. *EURASIA Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 14(6), 2353-2366.
- ارشد، چاپ نشده، دانشگاه فردوسی مشهد.
- وصالی، احمد (۱۳۹۱). بررسی سواد رسانه‌ای و نقش خانواده‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- AKBAF, A., & Adnan, K. A. N. (2007). Affective factors that influence chemistry achievement (motivation and anxiety) and the power of these factors to predict chemistry achievement-II. *Journal of Turkish Science Education*, 4(1), 10-17.
- Austin, E. W., Austin, B. W., French, B. F., & Cohen, M. A. (2018). The effects of a nutrition media literacy intervention on parents' and youths' communication about food. *Journal of health communication*, 23(2), 190-199.
- Ciboci, L., & Labaš, D. (2019). Digital Media Literacy, School and Contemporary Parenting. *Medijske studije*, 10(19), 83-101.
- Hermans_ J. M. (1987). Achievement Motivation Test for adults. *Journal of Applied Psychology*, 54- 353-363
- Jacobs, J. A. (1996). Gender inequality and higher education. *Annual review of sociology*, 22(1), 153-185.
- Kahne, J., & Bowyer, B. (2019). Can media literacy education increase digital engagement in politics?. *Learning, Media and Technology*, 44(2), 211-224.
- Lazowski, R. A., & Hulleman, C. S. (2016). Motivation interventions in education: A meta-analytic review. *Review of Educational research*, 86(2), 602-640.
- Mingoia, J., Hutchinson, A. D., Gleaves, D. H., & Wilson, C. (2019). The impact of a social media literacy intervention on positive attitudes to tanning: A pilot study. *Computers in Human Behavior*, 90, 188-195.
- Noyens, D., Donche, V., Coertjens, L., Van Daal, T., & Van Petegem, P. (2019). The directional links between students' academic motivation and social integration during the first year of higher education. *European Journal of Psychology of Education*, 34(1), 67-86.
- Oguzhan, Ö., & Haydari, N. (2011). The state of media literacy in Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2827-2831.
- ozcina H. (2010). predictors of Academic Achievement of student IcT Teachers with different. learning styles. *international journal of psychological and Behavioral sciences*. 1 (3), 145- 151.
- Pintrich, P. R., & De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of educational psychology*, 82(1), 33-38.
- Schiefele, U. (2017). Classroom management and mastery-oriented instruction as mediators of the effects of teacher motivation on student motivation. *Teaching and teacher education*, 64 (2), 115-126.